

BİR DÖNEMİ UNSURLARINA AYIRMAK

1 - SEDENLER

İlker Mutlu

Önceki sayıda 50'li yıllar boyunca Yeşilçam'ın kuruluşuna giden yolu ayrıntılı bir şekilde ele almıştım (bkz. "Sinema Tarihi Yazınımızın Üvey Çocuğu: 1950'ler ve Yeşilçam'ın Doğuşu", Sekans e15 [Aralık 2020]). Bu sayıdan itibaren de bu yolculuğun detaylarına giriyoruz. Seri, merkezine 50'leri alarak, artık Yeşilçam diye bir kavramın kalmadığı, daha doğrusu saltanatını artık televizyon kanallarında sürdürmeye başladığı 80'lere kadar devam edecek. Ele alıp derinlemesine inceleyeceğimiz ilk unsur, sinemamız için hakikaten büyük önem taşıyan bir kurum olan **Kemal Film**.

Sinemamızın şöhretli ailelerinden biri olan **Sedenleri** sinema işine sokanlar, sonranın revaçta yapımcısı ve yönetmeni haline gelecek olan **Osman F. Seden**'in babası **Kemal Bey** ile amcası **Şakir Bey**'dir. Ortaklar, 1914'te Sirkeci'deki bir lokantayı Ali Efendi Sineması adıyla sinemaya dönüştürerek bu işe girmişlerdir. Sinema adını üçüncü ortak olan, **Kemal** ve **Şakir Seden**'in dayıları, ana sermayeyi veren **Ali Efendi**'den almaktaydı.

Şirketin salonlarından Kemalbey Sineması 1914 yılında Sirkeci'de açılmıştı.

Kökenleri lokantacılık olan ailenin bu işe girmeye ikna oluş hikayesi de aslında Yeşilçam senaryolarında çokça görüldüğü gibi, tesadüfe dayalı: Saray Sineması'nı

işleten İspanyol Yahudisi **Fernando Franko**, o günlerde İstanbul'u ziyaret eden Fransız bir arkadaşının Beyoğlu'ndaki sinemaların tıklım tıklım dolu olmasına rağmen, işletmecilerinin arasında Müslüman kişi bulunmamasına şaşığını belirtince, konu üzerine kafa yormaya başlamış ve aklına zaten arkadaşı olan **Kemal Bey**'in dayısı **Ali Efendi** gelmiş. İstanbul'un muteber ve en zengin kişilerinden olması da bu konuda **Ali Efendi**'nin adını öne çıkarmış. **Ali Efendi** bir iki denemede ikna olmuş ve lokantasını sinemaya çevirivermiş.

Ali Efendi Sineması'nın kuruluşuna dair 27 Mayıs 1914 tarihli noter senedinden bir başka ilginç bilgiye ulaşıyoruz: Senette şirketin ortakları olarak lokantacı **Ali Efendi**, Maliye Nezareti memuru **Mehmet Kemalettin (Kemal Seden)**, İstanbul Lisesi elektrik memuru ve sinema operatörü **Fuat Bey (Fuat Uzknay!)** görünüyor. **Uzknay**'ın ortaklığı uzun sürmüyor gerçi. Bir süre sonra askere alınıyor ve kameraya yatkınlığı sayesinde Ayastefanos Abidesi'nin yıkılışını filme alarak sinemamızda bir ilke imza atıyor!

Sinema işlerinden kâr edildiği görülünce, **Ali Efendi**'nin kardeşi **Hacı Osman Efendi** ile **Kemal Bey**'in kardeşi **Şakir Bey** de ortak alınarak "Sinema İşleri Şirketi" adında yeni bir firma kurulur. Amaç, sinemalar zinciri kurarak işi büyütmektir. 1921'de salon sayılarını dörde çıkarırlar. Bunlardan **Millet Tiyatrosu** içinde film imalathanesi kurar ve böylece yapımcılığa hazırlanırlar.

Yapımcılık Serüveni ve Bir Ara

O esnada **Muhsin Ertuğrul** da Almanya'da ve Avusturya'da çalışmaktadır ve orada Bozkurt Film adında başarısız bir girişim gerçekleştirir. **Sedenler**, ondan İstanbul'a gelerek kendileriyle çalışmasını isterler. Teklifi seve seve kabul ederek yurda dönen **Ertuğrul**, şartları görünce apışıp kalır; çünkü İstanbul'da laboratuvar yoktur, stüdyo yoktur; kamera, basma makinesi, teknik araç adına akla gelebilecek hiçbir şey bulunmamaktadır. "Teknik adam" diyebileceği, aralarında **Fuat Uzknay** ve **Cezmi Ar**'ın da bulunduğu kişilerin sayısı da bir elin parmaklarını geçmez. İlk iş olarak Eminönü'ndeki Selanik Bonmarşesi'nden **Emermann** marka bir kamera ile bir baskı makinesi alınır. (Selanik Bonmarşesi **İpekçiler** tarafından işletilmektedir o günlerde. **İpekçiler** de ileride sinemamız için Sedenler kadar önemli bir aile haline gelecektir.)

Ali Efendi Sineması'nın abdesthanesi laboratuvarlarıdır artık. Film yıkamak için marangozlara ilkel küvet ve çerçeveler yaptırılır. Çatı arasını da baskı ve montaj odası haline getirirler. Yapacakları ilk film için de kendilerine işgal yılları İstanbulunun sansasyonel “Mediha Cinayeti” hadisesini seçerler ticari bir yaklaşımla. Senaryo, olayla ilgili gazete haberleri ile mahkeme tutanaklarından derlenir. Kamerayı, o güne kadar Berlin'de kullandığı Pathe'den başkasını tanımayan **Cezmi Ar** kullanacaktır. Başroller için **Dr. Emin Belig, Vahram Papazyan** ve beyaz Rus kızı **Anna Mariyeviç** seçilir. Karaköy'deki bir birahanenin taraçasına set kurulur. Kemal Film'in ilk işi olan **İstanbul'da Bir Facia-i Aşk**'a başlanmıştır. Film Beyoğlu'nda büyük başarı kazanınca gözler yerli film yapımına döner.

Kemal ve Şakir Beyler, Muhsin Ertuğrul'dan hemen ikinci bir film isterler. **Ertuğrul** ise bu işin devamı için kapalı bir platonun şart olduğunu belirtir. Eyüp – Defterdar'da Dokuma Fabrikası'na ait boş bir tezgâh ambarı, ardından da Birinci Dünya Savaşı yıllarında Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nin **Bican Efendi** filmini yapmak için getirttiği, kömür çubuklarla yanan Jüpiter markalı altı projektör kiralanır. Stüdyonun asgari koşulları oluşmuştur.

İstanbul'da Bir Facia-i Aşk

Ertuğrul bu defa konu olarak, 1921'de **Akşam Gazetesi**'nde tefrika edilirken tepki aldığı için yayından kaldırılan, sonradan kitap olarak basılan **Yakup Kadri**'nin *Nur Baba*'sını seçer. Filmin çekimi de tepki alır; çünkü Bektaşilikle ilgili eleştiriler içermektedir. Eyüp Camii'nin avlusundaki çekim esnasında saldırıya

uğrarlar. İnsanlar kamerayı parçalamaya çalışır. Derviş rolündeki **Vahram Papazyan** kaçarak kurtulur. 1922'de tamamlanan film gösterimden men edilir. Ancak Cumhuriyet'in ilanından sonra, 13 Aralık 1923'te tepkilerden korunmak amacıyla **Boğaziçi Esrarı** adıyla gösterilir. Bu film de gişede başarılı olur. Başarının devamı, üçüncü bir filmi de gündeme getirir. **Ertuğrul** yine güncel bir konuya yönelerek Kurtuluş Savaşı'nı ele alan, **Halide Edip**'in **Ateşten Gömlek**'ini önerir. **Ateşten Gömlek** (1923) yoğun bir çalışmayla tamamlanır ve iki bölüm halinde gösterime girer. Gişede yine olay yaratır.

Nur Baba (Boğaziçi Esrarı)

Ateşten Gömlek

Muhsin Ertuğrul, Kemal Film'e bunların haricinde üç film daha çeker. Bunlar **Leblebici Horhor** (1923), **Kız Kulesinde Bir Facia** (1923) ve **Sözde Kızlar**'dır (1924). İlkleri kadar ilgi görmezler ve özellikle pahalıya çıkan **Leblebici Horhor** şirketi zarara uğratar. 1924'te artık krizin **Ertuğrul** ile şirket ortaklarının arasını açma noktasına geldiği anda, rivayete göre stüdyo görevi gören Dikimhane'nin müdürü, sarkıntılık ettiği bayan oyuncudan yüz bulamayıp bir de ekipten sert muamele görünce onlardan 24 saatte orayı boşaltmalarını ister. Zaten bahane de aranmaktadır ve bu durum üzerine eşyalar paylaşılarak yapımcılık dönemine uzun sürecek bir ara verilir. Bu, 1951'e kadar sürecek uzunca bir aradır. Aile bu süreyi yine işletmecilikle ve film ithal etmekle geçirir.

Leblebici Horhor

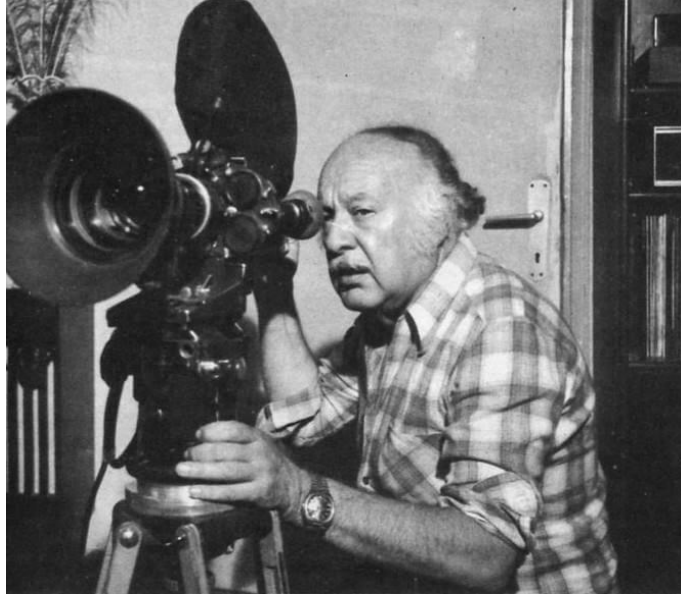

Kız Kulesinde Bir Facia

Sözde Kızlar

**Kemal Film’i Yeniden Ayağa Kaldıran Usta:
Osman Fahir Seden**

Osman F. Seden’in mesleki anlamda en büyük şansı, sinemacı bir ailenin içinde yetişmesidir diyebiliriz. Sadece ailesi değil, komşuları, dostları da genelde sinemacıdır ya da sinemacı ailelerden gelmektedir. **Seden** anılarında, üniversite yıllarında, üç dil bildiği için tercüme ve dublaj işlerinin kendisine verildiğini belirtir. Yine film alımı için sık sık Amerika’ya gönderilir şirket tarafından. Orada stüdyolara girer, çekimlerde bulunur. Film yapma aşkı o sırada aklına düşer. Döndüğünde konuyu açtığı büyükleri karşı çıksa da, bir şekilde onları ikna eder. O ikna toplantısında amcasının ettiği bir laf tüm sinema hayatı boyunca yol göstericisi olacaktır: “Bizim filmlerde tabancalar iyi patlamıyor, kurşunlar *cuvv cuvv* yapmalı!”

İstanbul Kan Ağlarken

1951'de **Kani Kıpçak**'ın yönettiği *İstanbul Kan Ağlarken* filmi ile **Osman Seden** ilk yapımcılığını gerçekleştirir. Senaryoda da imzası vardır. **Osman Seden**'in dönüşü, kafasında, Kasımpaşa'da oturan bir genç kızın Beyoğlu'nun ışıklarına tutulması merkezli bir konu olan **Akad**'ın da Kemal Film'e gelişinin önünü açmıştır. **Orhan Hançerlioğlu**'na bir sinopsis hazırlatmıştır, onu **Osman Seden**'e götürür. **Seden** hikayeyi beğenince, senaryo üzerinde beraber çalışarak *Öldüren Şehir*'i bir bütün haline getirirler. Bu arada **Seden**'in elinde de kendi yazmış olduğu, *Hepimiz Katiliz* adında, sonradan **Katil** olacak olan filmin senaryosu vardır. Amcalarının Amerika'ya film almaya gönderdiği dönem boyunca Hollywood'da gördüğü stüdyo sistemini burada kurmaya kararlıdır **Seden**. Kontrata bağlayacağı yeni, pırıl pırıl oyuncularla iç içe filmler çekecektir. Günün popüler isimleri olan **Turan Seyfioğlu** ve **Ayhan Işık**'ı yan yana oynatacaktır. Yepyeni bir genç kıızı kullanmayı düşünür **Seden**; adı **Belgin Doruk**'tur. **Neriman Köksal**'ı, **Muazzez Arçay**'ı alacaktır yeni yüzler olarak. Bir de **Sırrı Gültekin**'in Bakırköy'de keşfettiği **Kenan Pars**'ı! Yeşilçam tarihini yazacak isimlerin neredeyse tümü Kemal Film'de toplanmaktadır...

Katil

1951-1959 arasında **Kemal Film**, yirmi sekiz uzun metraj film çekerek sene başına üç film üretir hale gelmiş, üretimde **Halk Film**'in ardından ikinci sıraya oturmuş, artık yapımcılığa odaklanmıştır. Adresi Yeşilçam Sokağı'nda olmayan Kemal Film, (tıpkı Halk Film gibi) dönemin Türk sineması içinde farklı türleri denemede, melezleştirmede ve yaymada etkinleşir. **Ayhan Işık**'ı gerçek bir sinema yıldızı ve kültürel bir ikon yapan, **Turan Seyfioğlu**'yu daha da parlatan, suç temasını polisiye ve melodram türleri ile harmanlayan, *Cilalı İbo* ile yerli tipe dayanan uzun ömürlü bir komedi serisi yaratan, fantastik (*Görünmeyen Adam İstanbul'da*), tarihi (*İstanbul Kan Ağlarken*, *İngiliz Kemal Lavrens'e Karşı*, *Bulgar Sadık*, *Düşman Yolları Kesti*) ve köy filmi (*Bir Avuç Toprak*) türlerini

de deneyen, **Zeki Müren**'li, ortalığı kırıp geçiren şarkılı melodramlar (*Berduş*, *Altın Kafes*, *Gurbet*) üreten bu yapımevi, ticari başarı ile teknik kaliteyi birleştirir. Peki, öncü bir film şirketi olan Kemal Film'in otuz yıl kadar sonra yapımcılığa dönmesi ve zamanla sadece bu işle meşgul olması nasıl açıklanabilir? 1948-49 sezonuna kadar devamlı Mısır filmleri oynayan ve hasılat rekorları kıran Taksim sineması, artık Türk filmlerine de yer verir olmuştu. O zamanlar Anadolu'da film işletmeleri henüz açılmamıştı ve Anadolu sinemacıları sık sık İstanbul'a gelerek senelik ihtiyaçlarını buradan karşılardı. Bu sinemacılar gitgide yapımcılardan Türk filmi istemeye başladılar. Önceleri bu istekleri pek önemsemeyen büyük şirketler, zamanla etkilenmeye ve birbirlerinden gizli hazırlıklar yapmaya giriştiler. Fitaş (**İpekçi**'ler) zaten prodüksiyona açıktı. **Lale Film**, bir büyük prodüksiyona gireceğini ilan etti ve herkes 1933 ile 1949 arası RKO'nun Türkiye'deki tek dağıtıcısı olan **Kemal Film**'in ne zaman kollan sıvayacağımızı merak eder oldu. Yani **Kemal Film**'in yapımcılığa dönmesi kaçınılmazdı.

Düşman Yolları Kesti

Çalikuşu

Çalikuşu (dizi versiyonu)

Firma ilk yıllarında yapımcılığını yaptığı filmlerin çoğunda yönetmen olarak **Lütfü Akad**'ı kullanır. Hedef, kaliteli iş filmleriyle piyasadaki yeri sağlamlaştırmaktır. Dediğim gibi, filmcilik revaçtadır; elde edilen kazancın yüksekliği neticesinde Kemal Film, ithalat işinden çekilir. **Seden** de yönetmenliğe başlar. Kemal Film 1972'ye dek, çoğunu **Osman Seden**'in yönettiği 130 film çeker. Sinemanın 1970'lerde içine düştüğü büyük kriz Kemal Film'in de kapanmasına neden olur. **Şakir Seden** de 1976 yılında ölür. **Osman Seden**, 1974'te kurduğu kişisel şirketiyle baba mesleğini sürdürür. *Yolpalas Cinayeti* ile başlayarak televizyona işler yapar ki bunlardan biri de sinemadaki en iyi çalışmalarından biri olan **Çalikuşu**'nun dizi uyarlamasıdır. Yüz yılı aşkın bir süre boyunca Türk Sineması'nda imzası bulunan aile, üçüncü kuşaktan üyesi, **Osman Seden**'in oğlu **Kemal Seden**'le yoluna devam etmekte.

Kaynaklar

- Akçura, G. (1991) *Aile Boyu Sinema*, Hürriyet, Dizi Yazı, 20-27 Ekim 1991.
- Gökmen, M. (1989) *Başlangıçtan 1950'ye kadar Türk Sinema Tarihi ve Eski İstanbul Sinemaları*, Denetim Ajans Basımevi.
- Maraşlı, G. N. (2006) *Osman Fahir Seden'le Türk Sineması'nda Düet*, Elips Kitap.
- Mutlu, İ. (yayıma hazırlanıyor) *Görünmeyen Adamın Peşinde*.
- Özön, N. (1968) *1895-1960 Türk Sineması Kronolojisi*, Bilgi Yayınevi.